

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΣΥΝΟΨΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ: ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ, ΩΡΑΡΙΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΑΔΕΙΩΝ

(Αναφορές υπ' αρ. πρωτ. 19404/2005 & 17312/2006, πορίσματα από 22.9.2006 & 19.2.2008)

---

*Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη:
Χειριστής:*

*Ανδρέας Τάκης
Μιχάλης Τσαπόγας*

ΜΑΪΟΣ 2008

Περίληψη

Έχοντας ασχοληθεί ήδη από το 1999 με τον θεσμό της εναλλακτικής πολιτικής-κοινωνικής υπηρεσίας αντιρρησιών συνείδησης, και σε συνέχεια Ειδικής Έκθεσής του <http://www.synigoros.gr/reports/ekth_enallaktikis_da.doc> για το θέμα αυτό, ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε επανειλημμένα ως αρνητικό στοιχείο την αρμοδιότητα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας επί θεμάτων που αφορούν τις συνθήκες εκπλήρωσης εναλλακτικής υπηρεσίας. Εκτός από σοβαρότατα ζητήματα αρχής, η εμπλοκή στρατιωτικών αρχών προξενούσε σειρά πρακτικών προβλημάτων επειδή οι κατά καιρούς αποσπασματικές απαντήσεις τους σε ερωτήματα φορέων απασχόλησης είχαν επιτείνει τη σχετική ασάφεια, ιδιαίτερα σε σχέση με το ωράριο απασχόλησης και το καθεστώς αδειών.

Στη μακρά αλληλογραφία του με τους φορείς απασχόλησης, ο Συνήγορος του Πολίτη επέμεινε ότι η «στρατολογική παρακολούθηση» των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία εξαντλείται στην υπαγωγή και την τοποθέτηση αυτών, καθώς και στην τήρηση των νομίμων χρονικών ορίων της υπηρεσίας στο σύνολό της (δηλαδή σε σχέση με την απόλυση ή τυχόν διακοπή), ενώ αντιθέτως, αρμόδιοι για την ανάθεση καθηκόντων, τις συνθήκες εκτέλεσης υπηρεσίας και τον χρόνο αυτής παραμένουν οι φορείς απασχόλησης, κατ' επέκταση δε τα προϊστάμενα αυτών Υπουργεία.

Ανταποκρινόμενο στις παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, το Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης αποδέχθηκε την αρμοδιότητά του και απέστειλε σχετική εγκύκλιο στους φορείς απασχόλησης τους οποίους εποπτεύει. Στην εγκύκλιο αυτή (Μάρτιος 2006) καθίσταται σαφές ότι *«οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι επιτρεπτό να απασχολούνται, κατά συνολικό χρόνο, περισσότερο απ' όσο οι λοιποί απασχολούμενοι στον ίδιο φορέα που εκτελούν καθήκοντα όμοια με τα δικά τους»*.

Με τα ανωτέρω συμφώνησε, εν τέλει (Μάρτιος 2008), και το ίδιο το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, αποδεχόμενο τόσο την αποκλειστική αρμοδιότητα των φορέων απασχόλησης, όσο και ότι *«η άδεια πρέπει να υπολογίζεται επί των εργασίμων ημερών, και όχι επί των αργιών όπως συμβαίνει με τους οπλίτες»*. Το ΓΕΕΘΑ συμφωνεί, επίσης, με την εισήγηση του Συνηγόρου του Πολίτη για διάθεση των αντιρρησιών συνείδησης κατά προτεραιότητα σε προνοιακούς φορείς.

Α. Πόρισμα υπ' αρ. πρωτ. 19404.05.2.6/22.9.2006

Ο Συνήγορος του Πολίτη διερεύνησε την από 5.12.2005 αναφορά (αρ. πρωτ. 19404) του κ. ***, ο οποίος από 20.10.2005 εκπληρώνει εναλλακτική υπηρεσία στο Γενικό Νοσοκομείο Καστοριάς. Με την αναφορά ζητήθηκε να διερευνηθεί η νομιμότητα του καθεστώτος ημερών και ωρών απασχόλησης που εφαρμοζόταν στην περίπτωση του. Η διαμεσολάβηση του Συνηγόρου του Πολίτη και η συνακόλουθη παρέμβαση της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης όχι μόνον ευοδώθηκαν, αλλ' επί πλέον συνέβαλαν σε μιά θετική εξέλιξη ευρύτερης σημασίας για την απασχόληση αντιρρησιών συνείδησης σε φορείς αρμοδιότητος του Υπουργείου.

1. Η αρχική άποψη και πρακτική του φορέα απασχόλησης

Κατόπιν ερωτήματος του κ. *** σχετικά με το καθεστώς απασχόλησής του, το Νοσοκομείο είχε απαντήσει (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. ***/28.11.2005) ως εξής: *«Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία δικαιούσθε 2 ημέρες άδεια (εργάσιμες και μη) για κάθε μήνα υπηρεσίας σας. ... Επομένως εργάζεσθε 7 ημέρες την εβδομάδα, με ωράριο εργασίας 7,5 ώρες ημερησίως (πρωί ή απόγευμα). Είναι όμως δυνατή και η πέραν του τυπικού ωραρίου εργασίας απασχόλησή σας, όταν υφίσταται πραγματική ανάγκη. ... Η υπηρεσία θα καθορίζει, βάσει των πραγματικών αναγκών, σε ποιες αργίες θα τίθεσθε εκτός υπηρεσίας, σύμφωνα με το πρόγραμμα εργασίας σας. Για τις άδειες μετακίνησης και διανυκτέρευσης ..., δεν προβλέπεται για την περίπτωση σας από την ισχύουσα Νομοθεσία».* Επί πλέον, η Διεύθυνση του Νοσοκομείου είχε επιφυλαχθεί για επικοινωνία με τις στρατολογικές αρχές εφ' όσον ανακύψει ανάγκη διευκρινίσεων.

Τα χαρακτηριστικά αυτά όχι μόνο δεν παρίσταντο ως πρωτοφανή, αλλ' αντιθέτως συνέπιπταν με αντίστοιχες απαντήσεις και πρακτικές φορέων απασχόλησης όπως είχαν τεθεί υπ' όψη του Συνηγόρου του Πολίτη (βλ. ήδη από την «Ετήσια Έκθεση 1999», σελ. 62-63) με αφορμή δεκάδες αναφορών κατά τα επτά τελευταία έτη, σε αρκετές εκ των οποίων δεν είχε καν καταστεί δυνατό να μεταπεισθούν οι φορείς απασχόλησης.

2. Το νομικό καθεστώς του υπολογισμού ημερών αδείας

Παρεμβαίνοντας, ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε ότι πράγματι, κατά το γράμμα του νόμου (ήδη άρθρο 64 παρ. 3 εδ. δ' ν. 3421/2005), η κανονική άδεια είναι η μόνη ρητώς ρυθμιζόμενη άδεια απουσίας των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία. Ωστόσο, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα γενικών αρχών του δικαίου, η διάταξη αυτή δεν είναι ανεκτό να ερμηνεύεται ως επιβάλλουσα απασχόληση, κατά συνολικό χρόνο, σε ώρες (ημερησίως) ή σε ημέρες (εβδομαδιαίως) πέραν των γενικώς προβλεπομένων ως προς τη λειτουργία του συγκεκριμένου φορέα ή την απασχόληση λοιπών εργαζομένων με όμοια ή ανάλογα καθήκοντα, εκτός αν πρόκειται για αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Ανεξάρτητα από τη φύση και τις λειτουργικές ανάγκες κάθε φορέα απασχόλησης, τα ανώτατα και ανελαστικά χρονικά όρια που προβλέπει το εργατικό δίκαιο αποτελούν, για την ελληνική έννομη τάξη, το έσχατο προστατευόμενο άκρο σωματικής και πνευματικής αντοχής, ενώ κάθε αντίθετος συλλογισμός θα μπορούσε να οδηγήσει σε συνθήκες ειλωτείας, αντίθετες σε στοιχειώδεις παραδοχές του νομικού πολιτισμού και του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Αυτό, βεβαίως, δεν σημαίνει ότι οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δικαιούνται κατά κυριολεξίαν «ρεπό», δηλαδή τη δυνατότητα πλήρους απουσίας κατά μίαν επί πλέον εργάσιμη ημέρα ανά κάθε δεδουλευμένη ημέρα αργίας. Αντίστοιχα δικαιώματα των υπαλλήλων συντρέχουν μόνον επειδή προβλέπονται σε ρητές διατάξεις που τους αφορούν. Εφ' όσον ο ν. 3421/2005 δεν προβλέπει ρητώς αντίστοιχη διευθέτηση, ο φορέας εκπλήρωσης εναλλακτικής υπηρεσίας δεν υποχρεούται να παρέχει «ρεπό». Σε αντίθεση, δηλαδή, με τα ισχύοντα για τους υπαλλήλους του, ο φορέας διαθέτει ευρύτερο πεδίο ελαστικών χειρισμών ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα καταναίμει τον χρόνο απασχόλησης των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία, πάντοτε, βεβαίως, μέσα στο δεδομένο πλαίσιο των ανωτάτων ορίων. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι οι φορείς απασχόλησης που λειτουργούν και κατά τις αργίες έχουν τη δυνατότητα ν' απασχολούν τους εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία σε ημέρες αργίας, χωρίς κατ' ανάγκην να τους παρέχουν αντίστοιχη «άτυπη» άδεια απουσίας σε ίσο αριθμό εργασίμων ημερών. Ο ακριβής χρόνος, κατά τον οποίο θ' αντισταθμισθούν οι επί πλέον ώρες προσφερθείσης εργασίας (προκειμένου οι συνολικές κατά μήνα ώρες να μην υπερβούν τα ανωτέρω άκρα όρια), επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του φορέα απασχόλησης. Εν όψει των ανωτέρω γενικών αρχών δικαίου, ο αριθμός των ημερών αργίας κατά τις οποίες ζητείται η εν λόγω απασχόληση δεν μπορεί να είναι απεριόριστος. Έτσι, η απασχόληση για μιά ή δύο ημέρες αργίας ανά μήνα είναι άνευ άλλου τινός επιτρεπτή (όχι όμως μέσα στην ίδια εβδομάδα), ενώ η απασχόληση για τρεις ή τέσσερις ημέρες αργίας ανά μήνα είναι

δυνατό να θεωρηθεί επιτρεπτή μόνο κατ' εξαιρέσιν και εφ' όσον το επιβάλλουν ειδικές (και σαφώς προσδιορισμένες κατά χρόνο) ανάγκες του φορέα, άλλως τυγχάνει καταχρηστική. Η παραπάνω προτεινόμενη εξειδίκευση συγκεκριμένου αριθμού ημερών δεν αποδίδει το περιεχόμενο ρητών διατάξεων, παρά μόνον αποτελεί παράδειγμα εξειδίκευσης των διατάξεων αυτών υπό το πρίσμα γενικών αρχών του δικαίου, ενώ ο φορέας απασχόλησης μπορεί επιλέξει διαφορετικό σύστημα εξειδίκευσης χωρίς να θίγει το βασικό ανελαστικό πλαίσιο των όρων απασχόλησης, ήτοι την υποχρέωση τήρησης συνολικού χρόνου ίσου με εκείνον του λοιπού προσωπικού, καθώς και την υποχρέωση εξασφάλισης των καθ' εβδομάδα και ημέρα ελαχίστων ορίων ανάπαυσης που ορίζει η εργατική νομοθεσία. Ιδιαίτερως η εξασφάλιση μιάς τουλάχιστον ημέρας ανάπαυσης εβδομαδιαίως δεν αποτελεί «*ρεπό*» ή διευκόλυνση που χρειάζεται να έχει θεσμοθετηθεί ειδικώς, αλλ' απώτατο όριο της φυσικής και ψυχικής ανάλωσης του εργαζομένου, είτε αυτός εκπληρώνει υποχρέωση από σύμβαση εργασίας, είτε απ' ευθείας εκ του νόμου. Επί πλέον, η μη απασχόληση σε ημέρες αργίας δεν είναι δυνατό να προσμετράται σε βάρος της προβλεπόμενης κανονικής άδειας, καθ' όσον ενδεχόμενη αφαίρεση των ημερών αυτών θα εκμηδένιζε την κανονική άδεια, παραβιάζοντας τη βούληση του νομοθέτη. Αντίστοιχα, προκειμένου περί της εν στενή εννοία αδειάς του, ο εκπληρώνων εναλλακτική υπηρεσία δικαιούται να την απολαμβάνει πλήρη, δηλαδή να μην αναλώνει μέρος αυτής στη μετάβαση από τον τόπο εκπλήρωσης στον (κατά κανόνα μακρινό) τόπο κατοικίας του, εξ ου και η αξίωση για ανάλογες ημέρες «*άτυπης*» άδειας.

Τα παραπάνω αποτελούν αυτονόητη συνέπεια του γεγονότος, ότι οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι στρατιώτες (άρθρο 64 παρ. 3 εδ. α' ν. 3421/2005), προέκυπταν, άλλωστε, κατά τρόπο καίριο και από παλαιότερη εγκύκλιο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (Φ.420/62/60778/Σ.207/13.4.99/ΕπΥΕΘΑ/ΔΣΣΑΔ/Γ'): «*επιτρέπεται κατ' αρχή η απασχόλησή τους και σε ορισμένο αριθμό αργιών κάθε μήνα, ανάλογα με τις υφιστάμενες ανάγκες των φορέων. ... Αντίθετα, δεν είναι επιτρεπτή η πλήρης εξομοίωση των εργασίμων ημερών με τις αργίες, γιατί, η ερμηνεία αυτή, προσκρούει ευθέως στις γενικά παραδεδεγμένες αρχές και αντιλήψεις περί σεβασμού της προσωπικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. ... Δεν ευσταθεί η ερμηνεία ότι, εφόσον εκ του νόμου δικαιούνται μόνο δύο ημέρες άδεια για κάθε μήνα, επιβάλλεται η απασχόλησή τους για όλο το διάστημα των υπολοίπων ημερών κάθε μήνα. ... Δεν επιτρέπονται αποκλεισμοί ή περιορισμοί δικαιωμάτων μη ανεκτοί από το νόμο και από τις γενικές αρχές του δικαίου*».

3. Οι καθ' υπέρβαση αρμοδιότητας οδηγίες του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας

Επί πλέον ο Συνήγορος του Πολίτη, όπως είχε και στο παρελθόν την ευκαιρία να επισημάνει («*Ειδική Έκθεση*» <http://www.synigoros.gr/reports/ekth_enallaktikis_da.doc> Ιουλίου 1999), δεν θεωρεί ότι το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας είναι άνευ άλλου τινός αρμόδιο για όλα τα ζητήματα που αφορούν την εκπλήρωση εναλλακτικής υπηρεσίας. Η κατ' άρθρο 5 της υπουργικής απόφασης Φ.420/202/57.842/Σ.868/12.12.97/ΥΕΘΑ «*στρατολογική παρακολούθηση*» των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία, εξαντλείται στην υπαγωγή και την τοποθέτηση αυτών, καθώς και στην τήρηση των νομίμων χρονικών ορίων της υπηρεσίας στο σύνολό της (δηλαδή σε σχέση με την απόλυση ή τυχόν διακοπή). Αντιθέτως, αρμόδιοι για την ανάθεση καθηκόντων και τις συνθήκες εκτέλεσης υπηρεσίας παραμένουν οι φορείς απασχόλησης, κατ' επέκταση δε τα προϊστάμενά τους Υπουργεία. Εν προκειμένω, ο προσδιορισμός των ημερών απασχόλησης ανά εβδομάδα (ή ωρών ανά ημέρα) ανάγεται σαφώς στις αρμοδιότητες του φορέα απασχόλησης, θα αποτελούσε δε παρερμηνεία του νόμου ενδεχόμενη αναγνώριση εποπτείας (ή αρμοδιότητας για αυθεντική ερμηνεία) του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας επί των θεμάτων αυτών.

Νομικώς, οι οδηγίες του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας συνιστούν απλή παροχή γνώμης και δεν δεσμεύουν τον φορέα απασχόλησης, ο οποίος φέρει ακεραία την ευθύνη για την επιλογή της μιάς ή της άλλης εναλλακτικής πρακτικής σε θέματα ημερών, ωρών και συνθηκών απασχόλησης. Η αρμοδιότητα των στρατολογικών αρχών δεν είναι δυνατό να φθάνει μέχρι του σημείου εκδόσεως απαγορευτικών εγκυκλίων προς τους πολιτικούς φορείς απασχόλησης σχετικά με τη νομιμότητα

«παροχών» πέραν των ελαχίστων που ορίζει ο νόμος, πολλώ μάλλον αφού το ίδιο το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. Φ.420/70/81130/Σ.206/15.7.2004/ΕπΥΕΘΑ/ΔΑΔ/Γ') έχει δεχθεί ότι τυγχάνει κατά νόμον αναρμόδιο για την «περιπτώσιολογική αντιμετώπιση ατομικών περιπτώσεων που ανακύπτουν μεταξύ προϊστάμενων και αντιρρησιών».

Τα παραπάνω επισημάνθηκαν εκ νέου όχι μόνο σε απάντηση όσων φερόταν να έχει ισχυρισθεί η Διεύθυνση του Νοσοκομείου, αλλ' επί πλέον και εξ αιτίας του γεγονότος ότι, κατά το παρελθόν, αποσπασματικές απαντήσεις στρατολογικών αρχών (όπως, λόγου χάριν, έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. Φ.429.39/194/94561/Σ.1136/12.8.2004/ΓΕΕΘΑ/ΔΣΛ: «δεν έχουν αρμοδιότητες να χορηγούν άδειες κατά το δοκούν») σε ερωτήματα φορέων απασχόλησης είχαν επιτείνει τη σχετική ασάφεια, ιδιαίτερα δε είχαν περιάγει τις διοικήσεις ορισμένων απ' αυτούς τους φορείς στην πεπλανημένη αντίληψη, ότι η παροχή και του παραμικρού δευτερολέπτου άδειας πέραν της ρητώς καθοριζόμενης στο άρθρο 64 παρ. 3 εδ. δ' ν. 3421/2005 θα ήταν παράνομη και θα τις έθετε υπό τον κίνδυνο ποινικών ευθυνών (ενώ, στην πραγματικότητα, ενδεχόμενη σποραδική χορήγηση ολίγων ημερών «άτυπης» και μη προσμετρήσιμης άδειας σε αιτιολογημένη ανταπόδοση ακραίων υπερβάσεων ωραρίου και χωρίς σχετική ενημέρωση του οικείου Στρατολογικού Γραφείου, αποτελεί καθ' όλα νόμιμο διακανονισμό και όχι χαριστική παροχή, πολλώ μάλλον όταν είναι πασιδηλό ότι ανάλογη πρακτική τηρούν πολυάριθμες στρατιωτικές μονάδες χωρίς να ενοχλείται αναλόγως το ΓΕΕΘΑ). Στο αμέσως προαναφερθέν έγγραφο ΓΕΕΘΑ μνημονεύονταν ως δήθεν μοναδικές νόμιμες υπερβάσεις της κανονικής άδειας οι «*άδειες απουσίας μικρότερες του εικοσιτετραώρου και με δυνατότητα διανυκτέρευσης*», ισχυρισμός ο οποίος απολήγει σε άτοπο, καθ' όσον οι ούτω περιγραφόμενες «*άδειες*» ταυτίζονται προς τις τυπικές «*άδειες εξόδου*» (όχι «*απουσίας*») των στρατιωτών, δηλαδή σε απουσίες οι οποίες, προκειμένου περί εκπληρούντων εναλλακτική (όχι στρατιωτική) υπηρεσία, συνιστούν αυτονόητο καθημερινό δικαίωμα και όχι, βεβαίως, χαριστική παροχή, αφού ο νόμος ουδόλως επιβάλλει τη φυσική παρουσία των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία μέσα στις εγκαταστάσεις του φορέα απασχόλησης πέραν των ωρών κατά τις οποίες τους έχει ανατεθεί συγκεκριμένη και προγραμματισμένη υπηρεσία. Η παρατεινόμενη αυτή ασάφεια, συνδυαζόμενη με το γεγονός ότι ήδη πολλοί αντιρρησίες συνείδησης τοποθετούνται σε φορείς οι οποίοι ούτως ή άλλως δεν λειτουργούν κατά τις αργίες, θα μπορούσε επί πλέον να δημιουργήσει και συνθήκες άκρας ανισότητας μεταξύ όσων υπηρετούν σ' αυτούς ή σ' εκείνους τους φορείς.

4. Η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη

Με αφορμή παλαιότερη περίπτωση, ο Συνήγορος του Πολίτη είχε εξασφαλίσει την εξής απάντηση του [τότε] Περιφερειακού Συμβουλίου Υγείας-Πρόνοιας Βορείου Αιγαίου (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 629/3.3.2004): «*Μας βρίσκει σύμφωνους η άποψη ότι οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι επιτρεπτό να απασχολούνται, κατά συνολικό χρόνο, περισσότερο απ' όσο οι λοιποί απασχολούμενοι στον ίδιο φορέα που εκτελούν καθήκοντα όμοια με τα δικά τους .... Επίσης συμφωνούμε με την άποψη ότι είναι απαραίτητη η εξασφάλιση μιάς τουλάχιστον ημέρας ανάπαυσης εβδομαδιαίως προκειμένου να μην εξαντληθεί το ανώτατο όριο της φυσικής και ψυχικής ανάλωσης του εργαζόμενου. ... Δώσαμε ήδη οδηγίες στον Διευθυντή του Κέντρου Υγείας ..., να προγραμματίζει την απασχόληση του κ. ..., σύμφωνα με τις ανάγκες της υπηρεσίας, και υπό τις ανωτέρω διατυπωθείσες προϋποθέσεις, οι οποίες θα διασφαλίζουν το σεβασμό της προσωπικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του*». Αντιλαμβανόμενος την απάντηση εκείνη ως επιβεβαίωση της κατ' αρχήν αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας (και όχι του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας) επί των συνθηκών εκπλήρωσης εναλλακτικής υπηρεσίας, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε και πάλι κατ' αρχήν στο Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Διεύθυνση Προσωπικού Νομικών Προσώπων) ως καθ' ύλην αρμόδιο για την εποπτεία εφ' όλων των κρατικών φορέων υγείας και πρόνοιας που απασχολούν αντιρρησίες συνείδησης, εκφράζοντας την ελπίδα ότι το Υπουργείο, ακολουθώντας το παραπάνω παράδειγμα, θα λάβει θέση εφ' όλων των ζητημάτων που έχουν ανακύψει και θα εκπονήσει κατευθυντήριες οδηγίες ούτως ώστε η πρακτική των φορέων απασχόλησης να ενοποιηθεί και να προσαρμοσθεί στα θεμελιώδη δικαιώματα των υπηρετούντων.

Παράλληλα, προς άμεση διερεύνηση της νομιμότητας και επίλυση των προβλημάτων, ο Συνήγορος του Πολίτη έκρινε αναγκαία την απ' ευθείας επικοινωνία με το Νοσοκομείο Καστοριάς. Την ανάγκη αυτή είχε ήδη επιτείνει η συγκυρία του υπ' αρ. πρωτ. 673/26.1.2006 εγγράφου του Νοσοκομείου, με το οποίο είχε ζητηθεί, από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, η παροχή οδηγιών ως προς το αν τυγχάνει νόμιμη η ανάθεση, σε άλλον υπηρετούντα, καθηκόντων τραυματιοφορέως. Το γεγονός ότι ακόμη και γι' αυτό το ζήτημα, το οποίο άπτεται της ποιότητας υπηρεσιών υγείας και της ασφάλειας των ασθενών (καθ' όσον αφορά τη δυνατότητα άσκησης συγκεκριμένων υγειονομικών καθηκόντων από ανειδίκευτα πρόσωπα), το Νοσοκομείο έκρινε σκόπιμο να υποβάλει ερώτημα στο ΓΕΕΘΑ και όχι στο (αποκλειστικώς αρμόδιο) Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αποδεικνύει ότι η ενδημούσα νομική πλάνη περί την αρμοδιότητα εποπτείας των συνθηκών απασχόλησης θα μπορούσε να προσλάβει ακόμη και επικίνδυνες διαστάσεις.

5. Η τελευταία εγκύκλιος του Υπουργείου Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Ανταποκρινόμενο, το Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Διεύθυνση Προσωπικού Νομικών Προσώπων) εξέδωσε την υπ' αρ. πρωτ. Υ10β/Γ.Π.31972/22.3.2006 εγκύκλιο, με την οποία παρήγγειλε σε όλα τα Ν.Π.Δ.Δ. αρμοδιότητός του να τηρούν τους εξής όρους σχετικά με τις συνθήκες εκπλήρωσης εναλλακτικής υπηρεσίας: *«υπό το πρίσμα των γενικών αρχών του Δικαίου, δεν είναι ανεκτό να προβλέπεται απασχόληση του εκπληρούντος εναλλακτική υπηρεσία σε ώρες (ημερησίως) ή σε ημέρες (εβδομαδιαίως) πέραν των γενικώς προβλεπομένων ως προς τη λειτουργία του συγκεκριμένου φορέα απασχόλησης, εκτός αν πρόκειται για αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι επιτρεπτό να απασχολούνται, κατά συνολικό χρόνο, περισσότερο απ' όσο οι λοιποί απασχολούμενοι στον ίδιο φορέα που εκτελούν καθήκοντα όμοια με τα δικά τους. Ανεξάρτητα από τη φύση και τις λειτουργικές ανάγκες του φορέα απασχόλησης, σε καμιά περίπτωση δεν είναι θεμιτό ο αριθμός των ωρών απασχόλησης ανά ημέρα και των ημερών ανά εβδομάδα, να υπερβαίνει τα ανώτατα χρονικά όρια που προβλέπει το Εργατικό Δίκαιο. ... Το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας δεν είναι αρμόδιο για όλα τα ζητήματα που αφορούν την εκπλήρωση της εναλλακτικής υπηρεσίας. Αντιθέτως αρμόδιοι για ανάθεση καθηκόντων και τις συνθήκες εκτέλεσης υπηρεσίας παραμένουν οι φορείς απασχόλησης. ... Οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι επιτρεπτό να απασχολούνται, κατά συνολικό χρόνο, περισσότερο απ' όσο οι λοιποί απασχολούμενοι του ίδιου φορέα που εκτελούν καθήκοντα όμοια με τα δικά τους. ... Είναι απαραίτητη η εξασφάλιση μιάς τουλάχιστον ημέρας ανάπαυσης εβδομαδιαίως προκειμένου να μην εξαντληθεί το ανώτατο όριο της φυσικής και ψυχικής ανάλωσης του εργαζόμενου. Εν όψει των ανωτέρω γενικών αρχών Δικαίου, ο αριθμός των ημερών αργίας κατά τις οποίες ζητείται η εν λόγω απασχόληση δεν μπορεί να είναι απεριόριστος. Έτσι η απασχόληση για μία ή δύο ημέρες αργίας ανά μήνα είναι άνευ άλλου τινός επιτρεπτή (όχι όμως μέσα στην ίδια εβδομάδα), ενώ η απασχόληση για τρεις ή τέσσερις ημέρες αργίας ανά μήνα είναι δυνατό να θεωρηθεί επιτρεπτή μόνο κατ' εξαίρεση και εφ' όσον το επιβάλλουν ειδικές (και σαφώς προσδιορισμένες χρονικά) ανάγκες του φορέα, άλλως τυγχάνει καταχρηστική. ... Ο φορέας απασχόλησης μπορεί να επιλέξει διαφορετικό σύστημα εξειδίκευσης, χωρίς να θίγει το βασικό ανελαστικό πλαίσιο των όρων απασχόλησης, ήτοι την υποχρέωση τήρησης συνολικού χρόνου ίσου με εκείνο του λοιπού προσωπικού, καθώς και την υποχρέωση εξασφάλισης των καθ' εβδομάδα και ημέρα ελάχιστων ορίων ανάπαυσης που ορίζει η εργατική Νομοθεσία. Ιδιαίτερως η εξασφάλιση μιάς τουλάχιστον ημέρας ανάπαυσης εβδομαδιαίως δεν αποτελεί ρεπό ή διευκόλυνση που χρειάζεται να έχει θεσμοθετηθεί ειδικώς, αλλά απώτατο όριο της δυσικής και ψυχικής ανάλωσης του εργαζόμενου, είτε αυτός εκπληρώνει υποχρέωση από σύμβαση εργασίας, είτε απ' ευθείας εκ του Νόμου».*

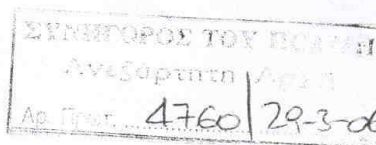
Αμέσως μόλις πληροφορήθηκε την ανωτέρω εγκύκλιο, ο Συνήγορος του Πολίτη συνεχάρη εγγράφως το Υπουργείο, ιδιαίτερα όσον αφορά τη μέριμνα για αποσαφήνιση τόσο της αποκλειστικής αρμοδιότητος των φορέων απασχόλησης για τα θέματα αυτά, όσο και συγκεκριμένων άκρων ορίων εντός των οποίων οφείλουν να κινούνται οι εν λόγω φορείς.

Τέλος, κατά τους μήνες που ακολούθησαν, διευθετήθηκε αισίως, κατ' ακριβή εφαρμογή της εγκυκλίου, και η ατομική περίπτωση η οποία είχε αποτελέσει αφορμή της τελευταίας παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη. Ειδικότερα, όπως μας ενημέρωσε ο ίδιος ο κ. ***, απασχολείται ήδη επί πέντε ημέρες (όχι πάντοτε τις ίδιες) εβδομαδιαίως και επί 7,5 ώρες ημερησίως, ενώ τουλάχιστον για μία από τις δύο ημέρες κάθε Σαββατοκύριακου παραμένει ανελλιπώς ελεύθερος. Το σύστημα αυτό αποτελεί πρότυπο ορθής εφαρμογής του νόμου και απόδειξη καλών προθέσεων του φορέα απασχόλησης, ο οποίος αναμένεται ότι θα επιδείξει ανάλογη θετική προδιάθεση και κατά την εξέταση του αιτήματος για σταδιακή επανόρθωση (με χορήγηση αντιστοίχων ημερών μη προσμετρήσιμης άδειας απουσίας κατά το μέτρο του δυνατού) της μη νόμιμης υπεραπασχόλησης με την οποίαν οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία είχαν επιβαρυνθεί πριν από την έκδοση και εφαρμογή της ανωτέρω εγκυκλίου.

Δεδομένου ότι στις υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας εξακολουθεί, ορθότατα, να διατίθεται η πλειονότητα των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία, εκτιμάται ότι η συγκεκριμένη εγκύκλιος θα συμβάλει τα μέγιστα στον εξορθολογισμό του θεσμού αυτού και στην προσαρμογή του στις απαιτήσεις του κράτους δικαίου. Αποβλέποντας στον ίδιον ακριβώς στόχο, ο Συνήγορος του Πολίτη προτίθεται να προσδώσει στο παρόν έγγραφο την ευρύτερη δυνατή δημοσιότητα, προκειμένου να ενημερωθούν και οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι για ένα δικαίωμά τους το οποίο μπορεί, πλέον, μόλις τώρα ν' αποκληθεί πράγματι «*κεκτημένο*».

Β. Εγκύκλιος Υπουργείου Υγείας υπ' αρ. πρωτ. Υ10Β/Γ.Π.31972/22.3.2006

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΥΓΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ Ν.Π.
ΤΜΗΜΑ Β΄

Αθήνα 29- 3 -2006

Αριθ. Πρωτ.
Υ10β/Γ.Π.
31972/06

Ταχ. Δ/ση : Αριστοτέλους 17
Ταχ. Κώδικας: 101 87
Πληροφορίες: Κων. Ψαρρόβαρκας
Τηλέφωνο : 210 5224.859

ΠΡΟΣ Όλες τις Δ.Υ.ΠΕ.
: (με την παράκληση να
κοινοποιήσουν το παρόν στα
Νοσηλευτικά Ιδρύματα της
αρμοδιότητάς τους)

ΘΕΜΑ : «Απασχόληση αντιρρησιών συνείδησης.»

- 1) Σχετ. 11620.03.2.6/23.3.04 υποθήκη
- 2) Σχετ. 19404.05.2.1/21.12.05 υποθήκη

Με αφορμή τα ανωτέρω (1) και (2) σχετικά που αφορούν απασχόληση αντιρρησιών συνείδησης από τις Υπηρεσίες σας , σας επισημαίνουμε τα κάτωθι:

Σύμφωνα με το Ν. 2510/97 ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των γενικών αρχών του Δικαίου , δεν είναι ανεκτό να προβλέπεται απασχόληση του εκπληρούντος εναλλακτική υπηρεσία σε ώρες (ημερησίως) ή σε ημέρες (εβδομαδιαίως) πέραν των γενικών προβλεπόμενων ως προς τη λειτουργία του συγκεκριμένου φορέα απασχόλησης , εκτός αν πρόκειται για αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης .

Οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι επιτρεπτό να απασχολούνται , κατά συνολικό χρόνο , περισσότερο απ' όσο οι λοιποί απασχολούμενοι στον ίδιο φορέα που εκτελούν καθήκοντα όμοια με τα δικά τους. Ανεξάρτητα από τη φύση και τις λειτουργικές ανάγκες του φορέα απασχόλησης , σε καμιά περίπτωση δεν είναι θεμιτό ο αριθμός των ωρών απασχόλησης ανά ημέρα και των ημερών ανά εβδομάδα , να υπερβαίνει τα ανώτατα χρονικά όρια που προβλέπει το Εργατικό Δίκαιο.

Εφ' όσον ο Ν.2510/97 δεν προβλέπει ρητά αντίστοιχη διευθέτηση σχετικά με « ρεπό» , ο Φορέας εκπλήρωσης εναλλακτικής υπηρεσίας δεν υποχρεούται να παρέχει « ρεπό» .

Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι οι φορείς απασχόλησης που λειτουργούν και κατά τις αργίες έχουν τη δυνατότητα να απασχολούν τους εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία σε ημέρες αργίας , χωρίς κατ' ανάγκη να τους παρέχουν αντίστοιχη άτυπη άδεια απουσίας σε ίσο αριθμό εργάσιμων ημερών .

Το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας δεν είναι αρμόδιο για όλα τα ζητήματα που αφορούν την εκπλήρωση της εναλλακτικής υπηρεσίας.

2

Αντιθέτως αρμόδιος για ανάθεση καθηκόντων και τις συνθήκες εκτέλεσης υπηρεσίας παραμένουν οι φορείς απασχόλησης.

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 64 του Ν. 3421/05 (ΦΕΚ 302/13.12.05/Τ. Α') όσοι εκπληρώνουν εναλλακτική θητεία α) δεν έχουν στρατιωτική ιδιότητα και ως εκ τούτου δεν υπάγονται στην αρμοδιότητα των Στρατιωτικών Δικαστηρίων, β) θεωρούνται οιονεί καταταγέντες στις Ένοπλες Δυνάμεις, γ) δεν καλύπτουν οργανικές θέσεις του φορέα στον οποίο διατίθενται ,εξομοιώνονται όμως με τους υπαλλήλους του φορέα αυτού σε ότι αφορά την υγειονομική περίθαλψη και γενικά τη Διοικητική μέριμνα , δ) δικαιούνται άδεια απουσίας δύο ημερών για κάθε μήνα υπηρεσίας.

Ύστερα από τα ανωτέρω είναι πλέον παραδεκτή η άποψη ότι οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι επιτρεπτό να απασχολούνται , κατά συνολικό χρόνο , περισσότερο απ' όσο οι λοιποί απασχολούμενοι του ίδιου φορέα που εκτελούν καθήκοντα όμοια με τα δικά τους. Επίσης ότι είναι απαραίτητη η εξασφάλιση μιας τουλάχιστον ημέρας ανάπαυσης εβδομαδιαίως προκειμένου να μην εξαντληθεί το ανώτατο όριο της φυσικής και ψυχικής ανάλωσης του εργαζόμενου.

Εν όψει των ανωτέρω γενικών αρχών Δικαίου , ο αριθμός των ημερών αργίας κατά τις οποίες ζητείται η εν λόγω απασχόληση δεν μπορεί να είναι απερίοριστος. Έτσι η απασχόληση για μία ή δύο ημέρες αργίας ανά μήνα , είναι άνευ άλλου τινός επιτρεπτή , (όχι όμως μέσα στην ίδια εβδομάδα) , ενώ η απασχόληση για τρεις ή τέσσερις ημέρες αργίας ανά μήνα είναι δυνατό να θεωρηθεί επιτρεπτή μόνο κατ' εξαίρεση και εφ' όσον το επιβάλλουν ειδικές (και σαφώς προσδιορισμένες χρονικά) ανάγκες του φορέα , άλλως τυγχάνει καταχρηστική.

Η παραπάνω προτεινόμενη εξειδίκευση συγκεκριμένου αριθμού ημερών δεν αποδίδει το περιεχόμενο ρητών διατάξεων παρά μόνο αποτελεί παράδειγμα εξειδίκευσης των διατάξεων αυτών υπό το πρίσμα γενικών αρχών του Δικαίου , ενώ ο φορέας απασχόλησης μπορεί να επιλέξει διαφορετικό σύστημα εξειδίκευσης , χωρίς να θίγει το βασικό ανελαστικό πλαίσιο των όρων απασχόλησης , ήτοι την υποχρέωση τήρησης συνολικού χρόνου ίσου με εκείνο του λοιπού προσωπικού , καθώς και την υποχρέωση εξασφάλισης των καθ' εβδομάδα και ημέρα ελάχιστων ορίων ανάπαυσης που ορίζει η εργατική Νομοθεσία . Ιδιαίτερως η εξασφάλιση μιας τουλάχιστον ημέρας ανάπαυσης εβδομαδιαίως δεν αποτελεί « ρεπτό» ή διευκόλυνση που χρειάζεται να έχει θεσμοθετηθεί ειδικώς , αλλά απώτατο όριο της φυσικής και ψυχικής ανάλωσης του εργαζόμενου , είτε αυτός εκπληρώνει υποχρέωση υπό σύμβαση εργασίας , είτε απ' ευθείας εκ του Νόμου.

Μετά τα ως άνω αναλυτικώς εκτιθέμενα , παρακαλούμε δώσετε οδηγίες στις Υπηρεσίες σας λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω έτσι ώστε να προγραμματίζουν την απασχόληση των αντιρρησιών συνείδησης σύμφωνα με τις ανάγκες της Υπηρεσίας υπό τις ανωτέρω προϋποθέσεις , οι οποίες θα διασφαλίζουν το σεβασμό της προσωπικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κοινοποίηση

Συνήγορος του Πολίτη
Τ.Κ. 11528 Αθήνα

Εσωτερ. Διανομή
Δ/νση Προσωπ. Ν.Π. Τμ Β'

Η Προϊσταμένη της Δ/σης Προσωπικού Ν.Π.

Γ. Πόρισμα υπ' αρ. πρωτ. 17312.06.2.4/19.2.2008

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του σύμφωνα με τα άρθρα 3 & 4 ν. 3094/2003, διερεύνησε την από 21.11.2006 αναφορά (αρ. πρωτ. 17312) αντιρρησης συνείδησης, ο οποίος εκπλήρωνε εναλλακτική υπηρεσία στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου Μεσολογγίου και ανέφερε ότι ο φορέας απασχόλησης προσμετρούσε ως κανονική άδεια όσα Σαββατοκύριακα περικλείονταν ανάμεσα σε ημέρες άδειας. Σε επικοινωνία του με τη Γραμματεία του Πρωτοδικείου, ο Συνήγορος του Πολίτη πληροφορήθηκε ότι για το θέμα αυτό, ελλείπει κεντρικών οδηγιών, είχαν ζητηθεί οι απόψεις τοπικής στρατιωτικής μονάδας (του 239^{ου} Συντάγματος Ευζώνων «*Συνταγματάρχης Καραχρήστος*»), η οποία, έχοντας εξ ορισμού αποκλειστική στρατολογική εμπειρία περί στρατιωτών και όχι περί εναλλακτικής υπηρεσίας, γνωμοδότησε ότι εφαρμόζεται ό,τι ακριβώς ισχύει και για τους στρατιώτες, ήτοι ότι οι αργίες προσμετρώνται στην άδεια.

Επειδή «*στην αρμοδιότητά του δεν υπάγονται οι δικαστικές αρχές*» (άρθρο 3 παρ. 2 ν. 3094/2003), ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, ως αρμόδιο για την παροχή οδηγιών στις Γραμματείες των Δικαστηρίων σχετικά με τα ζητήματα προσωπικού τους, και επεσήμανε ότι το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (πολλώ μάλλον όσες υπηρεσίες του δεν υπόκεινται καν στην εποπτεία της Διεύθυνσης Στρατολογικού ΓΕΕΘΑ) δεν είναι αρμόδιο για όλα τα ζητήματα που αφορούν την εκπλήρωση εναλλακτικής υπηρεσίας. Η κατ' άρθρο 5 της υ.α. Φ.420/202/57.842/Σ.868/12.12.97/ΥΕΘΑ «*στρατολογική παρακολούθηση*» των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία, εξαντλείται στην υπαγωγή και την τοποθέτηση αυτών, καθώς και στην τήρηση των νομίμων χρονικών ορίων της υπηρεσίας στο σύνολό της (δηλαδή σε σχέση με την απόλυση ή τυχόν διακοπή), ενώ αρμόδιοι για τις συνθήκες εκτέλεσης υπηρεσίας παραμένουν οι φορείς απασχόλησης. Εν προκειμένω, ο προσδιορισμός των ημερών που προσμετρώνται στην κανονική άδεια ανάγεται σαφώς στις αρμοδιότητες του φορέα απασχόλησης, ο οποίος φέρει ακεραία την ευθύνη για την επιλογή της μίας ή της άλλης εναλλακτικής πρακτικής στο θέμα αυτό, καθ' όσον άλλωστε το ίδιο το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. Φ.420/70/81130/Σ.206/15.7.2004/ΕπΥΕΘΑ/ΔΑΔ/Γ') έχει δεχθεί ότι τυγχάνει κατά νόμον αναρμόδιο για την «*περιπτώσιολογική αντιμετώπιση ατομικών περιπτώσεων που ανακύπτουν μεταξύ προϊστάμενων και αντιρρησιών*». Τη δική του αποκλειστική αρμοδιότητα δέχεται, άλλωστε ήδη το Υπουργείο Υγείας (εγκύκλιος υπ' αρ. πρωτ. Υ10β/Γ.Π.31972/22.3.2006 της Διεύθυνσης Προσωπικού Ν.Π.Δ.Δ.), ως προς τους φορείς απασχόλησης του οποίους εποπτεύει.

Επί της ουσίας, ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε ότι η εξαιρετική δυνατότητα επιβολής απασχόλησης σε ημέρες αργίας δεν συνεπιφέρει την προσμέτρηση των αργιών ως ημερών κανονικής άδειας με την έννοια του άρθρου 64 παρ. 3 περίπτ. ε' ν. 3421/2005. Εκείνοι μόνον οι φορείς, οι οποίοι πράγματι λειτουργούν και χρειάζονται τις υπηρεσίες των αντιρρησιών συνείδησης κατά τα Σαββατοκύριακα (όπως λόγου χάριν τα νοσοκομεία), έχουν τη δυνατότητα να επιβάλλουν απασχόληση για ορισμένα απ' αυτά, μέσα στο πλαίσιο των γενικών άκρων ορίων εργασίας ανά εβδομάδα, και πάντως χωρίς ν' αφαιρούν τα υπόλοιπα από τις μέρες κανονικής άδειας. Πολλώ μάλλον οι φορείς που κατά τα Σαββατοκύριακα δεν λειτουργούν, οπότε δεν τίθεται καν θέμα απασχόλησης των αντιρρησιών συνείδησης, δεν θα ήταν νόμιμο να τα προσμετρούσαν ως ημέρες άδειας, αφού δεν έχει νόημα η χορήγηση άδειας σε ημέρες κατά τις οποίες είναι ούτως ή άλλως αδύνατη η προσφορά εργασίας. Η αντίθετη άποψη θα προσέφερε σε φορείς απασχόλησης, που ούτως ή άλλως δεν λειτουργούν κατά τα Σαββατοκύριακα, την ακραία δυνατότητα να στερούν εξ ολοκλήρου την κανονική άδεια από τους εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία, επιλέγοντας να τους τη «*χορηγούν*» μόνο σε ημέρες αργίας. Έτσι, σε αμφότερες τις περιπτώσεις η κανονική άδεια των 2 ημερών κατά μήνα πρέπει να υπολογίζεται επί των εργασιμών και όχι ημερολογιακώς, αφού δεν

είναι νοητή η χρέωση άδειας σε ημέρες κατά τις οποίες είναι νομικώς αδύνατος ο έλεγχος της παραμονής των αντιρρησιών συνείδησης (σε αντίθεση προς τους στρατιώτες) στην πόλη όπου εδρεύει η υπηρεσία τους. Ο κανόνας αυτός δεν κάμπτεται, ακόμη και όταν οι συγκεκριμένες ημέρες γενικής αργίας περικλείονται ανάμεσα σε ημέρες άδειας (λ.χ. Σαββατοκύριακο αργίας ανάμεσα σε Παρασκευή & Δευτέρα κανονικής άδειας), οπότε η αίτηση άδειας θα πρέπει να μνημονεύει, εξατομικευμένα, μόνο τις ημέρες απουσίας από την εργασία, και όχι το συνολικό χρονικό διάστημα που πιθανώς καταλαμβάνει και ημέρες κατά τις οποίες ο φορέας απασχόλησης δεν δικαιούται καν να γνωρίζει πού ευρίσκεται ο απασχολούμενος. Όπως, άλλωστε, διευκρινιζόταν και σε παλαιότερη εγκύκλιο (Φ.420/62/60778/Σ.207/13.4.99/ΕπΥΕΘΑ/ΔΣΣΑΔ/Γ': «*επιτρέπεται η απασχόλησή τους και σε ορισμένο αριθμό αργιών ανάλογα με τις υφιστάμενες ανάγκες των φορέων ... δεν είναι επιτρεπτή η πλήρης εξομοίωση των εργασίμων ημερών με τις αργίες*»), τούτο αποτελεί αυτονόητη συνέπεια του γεγονότος ότι οι εκπληρούντες εναλλακτική υπηρεσία δεν είναι στρατιώτες (άρθρο 64 παρ. 3 περίπτ. α' ν. 3421/2005): οι στρατιώτες υποχρεούνται σε φυσική παρουσία, ετοιμότητα και διαθεσιμότητα ακόμη και όταν αναπαύονται χωρίς συγκεκριμένη ενεργό βάρδια, γι' αυτό και κάθε απουσία τους από την έδρα της μονάδας επιτρέπεται μόνο με άδεια, ενώ αντίστοιχη υποχρέωση δεν προκύπτει από τη φύση της εναλλακτικής υπηρεσίας, όπου συνεπώς άδεια απαιτείται μόνο για την απουσία από εργάσιμες ημέρες και ώρες. Ακριβώς εξ αυτού του λόγου ο νομοθέτης όρισε μεγαλύτερη τη διάρκεια αυτής σε σύγκριση με τη στρατιωτική θητεία.

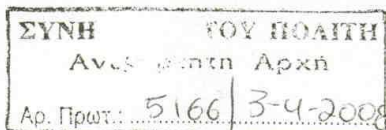
Το Υπουργείο Δικαιοσύνης (έγγραφα υπ' αρ. πρωτ. 1783/15.1.2007 & 62207/23.5.2007), επικαλούμενο την αρμοδιότητα των προϊσταμένων των δικαστηρίων κατ' άρθρα 37-38 του Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων (ν. 2812/2000), έκρινε εαυτό αναρμόδιο να επιληφθεί της ατομικής περιπτώσεως («*δεν παρεμβαίνει σε θέματα που άπτονται της αποφασιστικής αρμοδιότητας των εκπροσώπων της Δικαστικής Εξουσίας*»), πλην όμως επιφυλάχθηκε «*να σχηματίσει εμπειριστατωμένη άποψη*» επί του ενδεχομένου «*ενιαίας και ομοιόμορφης αντιμετώπισης*» του θέματος, προφανώς με τη μορφή εγκυκλίου, αποδεχόμενο έτσι αυτήν τουλάχιστον την κεντρική καθοδηγητική του αρμοδιότητα. Μετά από ατελέσφορες σχετικές οχλήσεις, ο Συνήγορος του Πολίτη εκτιμά ότι δεν έχει νόημα η παράταση της ήδη μακράς αναμονής, πολλώ μάλλον καθ' όσον εν τω μεταξύ ο αναφερόμενος απολύθηκε έχοντας συνολικά υπηρετήσει επί περισσότερες ημέρες απ' όσες προβλέπει ο νόμος, με ό,τι τούτο μπορεί να συνεπάγεται ως προς ενδεχόμενες αστικές αξιώσεις του σε βάρος του δημοσίου ή ακόμη και προσωπική ευθύνη των υπαιτίων δημοσίων λειτουργών.

Μη διαθέτοντας, κατά τα ανωτέρω, περιθώρια διαμεσολάβησης για την επίμαχη ατομική περίπτωση ή ελπίδα ευόδωσης της προσπάθειάς του για κινητοποίηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης στο πρότυπο αντίστοιχης επιτυχούς παρέμβασης του Υπουργείου Υγείας, ο Συνήγορος του Πολίτη αξιοποιεί την ευκαιρία αυτή προκειμένου να επισημάνει στο ΓΕΕΘΑ, ως υπηρεσία αρμόδια για την τοποθέτηση των εκπληρούντων εναλλακτική υπηρεσία, το γενικότερο πρόβλημα που προξενείται από τη διασπορά των φορέων απασχόλησης, όχι μόνον εξ αιτίας της πολλαπλότητας εποπτευόντων Υπουργείων και της συνακόλουθης αδυναμίας αποτελεσματικού συντονισμού (με αποτέλεσμα ακόμη και ακραία φαινόμενα προσφυγής σε παρακείμενα συντάγματα ευζώνων προς αναζήτηση αποσπασματικών οδηγιών), αλλ' ιδιαιτέρως λόγω της τοποθέτησης αντιρρησιών συνείδησης σε φορείς με άκρως διαφορετικό καθεστώς λειτουργίας. Η ποικιλία αυτή, στο πλαίσιο της οποίας κάποιοι απασχολούνται υπό συνθήκες και ωράριο γραφείου και άλλοι υπό όρους νυκτερινής και επαχθούς επιφυλακής, θέτει μείζον ζήτημα ανισότητας, το οποίο καθίσταται ιδιαιτέρως εναργές κάθε φορά που ο Συνήγορος του Πολίτη καλείται να διαμεσολαβήσει για θέμα διευθέτησης ωραρίου και αργιών. Η ανισότητα είναι τόσο εξόφθαλμη, ώστε επιτείνει την ήδη δεδομένη (ελλείπει σαφούς νομοθετικού πλαισίου ή αναλυτικών εγκυκλίων) αμηχανία πολλών φορέων απασχόλησης και θέτει αυτούς στον πειρασμό ν' αναζητήσουν, εκτός νόμου, υποκατάστατα για την (κατά την άποψή τους) ελλιπή επιβάρυνση των υπηρετούντων.

Ως υπηρεσίες με την έννοια του άρθρου 61 παρ. 2 ν. 3421/2005 («η εναλλακτική υπηρεσία εκπληρώνεται σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα ... και συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας») φαίνεται ότι εκλαμβάνονται πλέον οι υπηρεσίες ολόκληρου του δημοσίου τομέα, εν αντιθέσει προς το χρονικό διάστημα αρχικής εφαρμογής του ν. 2510/97 κατά το οποίο ως φορείς απασχόλησης ορίζονταν μόνον υπηρεσίες υγείας ή πρόνοιας. Η γενικευμένη πρακτική τοποθέτησης αντιρρησιών συνείδησης σε Δ.Ο.Υ., Κτηματικές Υπηρεσίες, ΕΛ.ΤΑ., γραμματείες δικαστηρίων και ούτω καθ' εξής, δεν φαίνεται να παραβιάζει τη γραμματική διατύπωση περί «κοινής ωφέλειας». Ωστόσο, ακριβώς επειδή όλες σχεδόν οι υπηρεσίες του δημοσίου τομέα υπάρχουν εν τέλει χάριν κοινής ωφέλειας, το γεγονός ότι ο νομοθέτης μερίμνησε να προσθέσει ρητά την ανωτέρω διατύπωση (μη αρκούμενος στη γενική μνεία του «δημόσιου τομέα») θα μπορούσε να εκληφθεί ως υπόδειξη για την κατά προτεραιότητα, αν μη και κατ' αποκλειστικότητα, επιλογή φορέων των οποίων το αντικείμενο διαθέτει αυξημένα και ευκρινή χαρακτηριστικά κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως είναι ιδιαίτερα ο τομέας της πρόνοιας. Ενδεχόμενη σταδιακή μεταστροφή της πρακτικής του ΓΕΕΘΑ προς αυτή την κατεύθυνση, θα μπορούσε όχι μόνο να διασφαλίσει συνθήκες ισότητας αποτρέποντας κάθε ενδεχόμενο διαγκωνισμού για την εξασφάλιση προνομιούχων θέσεων, αλλ' επί πλέον να ενισχύσει τη δημόσια εικόνα και συνακόλουθα την κοινωνική νομιμοποίηση αυτού καθ' εαυτόν του θεσμού της εναλλακτικής υπηρεσίας.

Δ. Έγγραφο ΓΕΕΘΑ υπ' αρ. πρωτ. Φ.429.39/69/152241/Σ.584/24.3.2008

ΠΡΟΣ : Συνήγορο του Πολίτη
Χατζηγιάννη Μέξη 5
TK 11528 - Αθήνα

ΚΟΙΝ. : -Γρ. ΥΕΘΑ
-ΓΕΕΘΑ/ΔΣΛ (2)

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Τηλεφ. 210-6571202
Φ. 429.39/69/152241
Σ. 584

Αθήνα, 24 Μαρ 08
Συνημμένα: Φύλλα (2)

ΘΕΜΑ : Αντιρρησίες Συνείδησης

ΣΧΕΤ : α. Ν. 2510/97 (ΦΕΚ 136 Α')
β. Φ. 420/62/60778/Σ.207/13 Απρ 99/ΕΠΥΕΘΑ/ΔΣΣΑΔ/Γ'
γ. Ν. 3421/05 «Στρατολογία των Ελλήνων» (ΦΕΚ 302 Α')
δ. Αρ.Πρωτ.:17312.06.2.4/19 Φεβ 08/Συνήγορος. του Πολίτη

1. Σας γνωρίζουμε, σε απάντηση του (δ) σχετικού, που αφορά θέματα Αντιρρησιών Συνείδησης, τα παρακάτω:

α. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19 παρ. 4 του (α) σχετικού, η εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία εκπληρωνόταν σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα, όπως αυτός προσδιοριζόταν από τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 14 του ν.2190/1994 (ΦΕΚ 28 Α') και συνίστατο στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, σε περιοχές εκτός των Νομών Αττικής, Θεσσαλονίκης, γέννησης, καταγωγής ή διαμονής των ενδιαφερόμενων, καθώς και εκτός των μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας αστικών κέντρων, που καθορίζονταν με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, που δεν δημοσιευόταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

β. Σύμφωνα με τις διατάξεις του (γ) σχετικού και συγκεκριμένα:

(1) Του άρθρου 64 παρ. 3, όσοι εκπληρώνουν εναλλακτική υπηρεσία:

(α) Δεν έχουν στρατιωτική ιδιότητα και ως εκ τούτου δεν υπάγονται στην αρμοδιότητα των στρατιωτικών δικαστηρίων.

(β) Θεωρούνται οιοσδήποτε καταταγέντες στις Ένοπλες Δυνάμεις.

(γ) Δεν καλύπτουν οργανικές θέσεις του φορέα, στον οποίο διατίθενται, εξομοιώνονται όμως με τους υπαλλήλους του φορέα αυτού, σε ό,τι αφορά στην υγειονομική περίθαλψη και γενικά στη διοικητική μέριμνα.

(δ) Δικαιούνται τροφή και στέγη, από το φορέα στον οποίο διατίθενται και εφόσον αυτός αδυνατεί, καταβάλλεται σ' αυτούς χρηματικό ποσό ως αντίτιμο, ίσο με το ποσό που διατίθεται για τη σίτιση, τη στέγαση, την ένδυση και τις μετακινήσεις των οπλιτών. Το ύψος του αντιτίμου, καθώς και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια σχετικά με τη διαδικασία της καταβολής του, καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας, Οικονομικών και του, κατά περίπτωση, αρμόδιου υπουργού.

(ε) Δικαιούνται άδεια απουσίας δύο ημερών για κάθε μήνα υπηρεσίας.

(2) Του άρθρου 61 παρ. 3, η εναλλακτική υπηρεσία εκπληρώνεται σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις διατάξεις του άρθρου 51 του ν.1892/1990 (ΦΕΚ 101 Α'), όπως συμπληρώθηκαν με το άρθρο 4 παρ. 6 του ν. 1943/1991 (ΦΕΚ 50 Α'), και αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 3 παρ. 6 του ν. 3229/2004 (ΦΕΚ 38 Α') και συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, σε περιοχές εκτός των Νομών Αττικής, Θεσσαλονίκης, γέννησης, καταγωγής ή διαμονής των

-2-

ενδιαφερόμενων, καθώς και εκτός των μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας αστικών κέντρων, που καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, που δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

2. Αναφορικά με τα ζητήματα εκπλήρωσης εναλλακτικής υπηρεσίας από τους Αντιρρησίες Συνείδησης, η Διεύθυνσή μας συμφωνεί με τις απόψεις σας ότι αρμόδιοι για τις συνθήκες εκτέλεσής της παραμένουν οι φορείς απασχόλησης, στους οποίους αυτοί διατίθενται και ειδικότερα για την άδεια, ότι η προβλεπόμενη άδεια των δύο ημερών, ανά μήνα υπηρεσίας, πρέπει να υπολογίζεται επί των εργασίμων ημερών και όχι επί των αργιών, όπως συμβαίνει με τους οπλίτες, καθόσον οι προαναφερόμενοι δεν φέρουν τη στρατιωτική ιδιότητα. Η σχετική νομοθεσία, που τους αφορά, καθώς και οι εκδοθείσες διευκρινιστικές οδηγίες, αποστέλλονται σε κάθε φορέα, που τοποθετείται αντιρρησίας συνείδησης, για εκπλήρωση εναλλακτικής υπηρεσίας, μεταξύ των οποίων και το (β) σχετικό, με το οποίο παρέχονται διευκρινίσεις σε θέματα ωραρίου και αδειών (επισυνάπτεται φωτοαντίγραφο).

3. Αναφορικά με την υπόδειξή σας, για κατά προτεραιότητα διάθεση Αντιρρησιών Συνείδησης σε φορείς του τομέα της πρόνοιας, η Διεύθυνσή μας όχι μόνο την υιοθετεί, αλλά, από την έναρξη εφαρμογής του εν λόγω θεσμού, εισηγείται τη διάθεση, κατ' εξοχήν, σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας, ανάλογα με τα υποβληθέντα αιτήματα των φορέων τους. Η κατ' αποκλειστικότητα όμως διάθεση σε τέτοιους φορείς, δεν ενδείκνυται για τους ακόλουθους λόγους:

α. Δεν είναι δυνατή η παράβλεψη της προαναφερθείσας διάταξης της ισχύουσας στρατολογικής νομοθεσίας [(γ) σχετικό], η οποία είναι πανομοιότυπη με την αντίστοιχη της προϊσχύουσας [(α) σχετικό], με την οποία εκφράσθηκε η σχετική βούληση του νομοθέτη περί εκπλήρωσης της εναλλακτικής υπηρεσίας σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα, που παρέχουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, με την ευρύτερη του όρου έννοια και όχι με τη στενή, δηλαδή της διάθεσης αποκλειστικά σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας.

β. Ο αριθμός των αιτημάτων από φορείς, που δεν ανήκουν στον τομέα της υγείας και πρόνοιας, είναι, διαχρονικά, σχεδόν τριπλάσιος αυτών του εν λόγω τομέα, με αποτέλεσμα, επειδή και σ' αυτούς τους φορείς οι ανάγκες είναι τεράστιες, δεν είναι δυνατό να παραβλεφθούν τα σχετικά αιτήματά τους, καθόσον συνεισφέρουν σημαντικά στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.

Ακριβές Αντίγραφο

Αθανάσιος Κουτσούκος
Σχης (Σ)

Υποστράτηγος Θωμάς Τσελώνης
Διευθυντής